

visionis vel quantitativae mensurabilitatis, imo consistunt in indivisibili.

Ex quo patet quod ista quinque: extensio seu distributio in varias partes, occupatio loci seu extensio ad certum locum, impene- trabilitas, divisibilitas et mensurabilitas con- veniunt substantiæ per quantitatem. Quæri- tur quodnam istorum sit constitutivum es- sentiale quantitatis.

Quidam dicunt quantitatem essentialiter consistere in extensione locali; alii in mensu- rabilitate. Communior sententia dicit es- sentiale constitutivum quantitatis esse ex- tensionem partium in ordine ad se; id est consistere in eo quod distribuat substantiam in varias partes integrantes, quarum una non sit alia, sed ipsi per suam extremitatem uni- ta.

Et hæc est doctrina S. Thomæ qui sic de- finit quantitatem (*opusc.* 48): «Quantitas est accidens extensivum substantiæ in varias partes integrantes.» Et alibi (*contra gent.* l. 4, c. 65): «Positio, quæ est ordo partium in toto, in ratione (essentia) quantitatis inclu- ditur.»

Quod sic probatur: quod est primum in re, et necessario concipitur tanquam radix alio- rum quæ ipsi conveniunt, est essentialiter con- stitutivum hujus rei. Sed quod est primum in quantitate est extensio seu distributio e- jus in varias partes integrantes in ordine ad

totum; nam prius est habere partes extensas quam tales partes locum implere, expellere alias a loco, dividi posse et mensurari. Ergo. etc.

Falso igitur Cartesius extensionem localem assignat tanquam essentielle constitutum quantitatis. Veras rerum essentias penitus ignoramus. Tantummodo conditiones essentielles existentiae earum metaphisice et logice possumus ordinare, ad quod multo inserviunt mysteria fidei, ut ostendetur fusius in proemio anthropologiae. Sententia Cartesii ponit essentiam quantitatis in aliquo secundo et sic rationi adversatur. Aliunde penitus evertit mysterium Eucharistiae; nam corpus Christi in Eucharistiae retinet quantitatem suam, et tamen, pro illo statu, nec occupat locum, nec expellit alia corpora a loco, nec partibile est, nec mensurabile. Unde, quum Deus nihil operetur contra essentiam rerum, sequitur essentielle constitutum quantitatis radicaliter consistere in extensione partium integranium in ordine ad totum, ut probatum est.

2° Quantitas, ut notat S. Thomas, duplex est; quantitas dimensiva, seu quantitas molis, et quantitas virtutis seu perfectionis. Prima convenit solis rebus corporeis, et constituit praedicamentum quantitatis. Alia vero dicitur etiam de rebus spiritualibus de qua inquit Augustinus: «In his quae non mo-

le magna sunt, sed virtute, hoc est majus esse, quod est melius esse.» Haec autem quantitas virtutis seu perfectionis attenditur tripliciter: 1° quantum ad praestantiam naturae; 2° quantum ad durationem essendi; 3° quantum ad virtutem agendi. Hos tres modos complexus est Augustinus quando dixit aequalitatem (quae est proprietas quantitatis) intelligi in personis divinis in quantum nulla ipsarum vel praecedit aeternitate, id est duratione, aut excedit magnitudine, id est praestantia naturae, aut superat potestate, id est agendi virtute.

Divisio quantitatis dimensivae, de qua tantum hic agitur, desumi debet ex ejus definitione qua dicitur: accidens extensivum substantiae in partes, seu extensio partium in se ipsis in ordine ad totum. Unde juxta varios modos extensionis in partes, erunt variae species quantitatis.

Quantitas dimensiva dividitur in permanentem et successivam; permanens, in continuam et discretam; successiva in tempus et orationem, scilicet in vocem ex pluribus syllabis successive prolatis; unde tempus est quantitas successiva continua, et oratio quantitas successiva discreta.

Permanens est ea cujus partes existunt simul. Permanens continua, aliter dicitur quantitas molis, et triplex est: linea quae extenditur in longum, superficies quae ex-

tenditur in longum et latum, corpus quod extenditur in longum, latum et profundum. Permanens discreta, aliter quantitas multitudinis, dividitur in variis species numeri, ut in binarium, ternarium, etc.

Successiva est ea cujus partes non existunt simul, sed una succedit alteri. Haec quantitas non realiter differt a rebus ipsis, et sumitur ab eis in quantum mutantur in tempore, vel moventur de loco ad locum. Unde nec motus, nec tempus, nec locus, nec oratio sunt propriae species quantitatis. Motus enim est essentialiter via et tendentia ad terminum cujus est fieri; est igitur aliquid incompletum quod reducitur ad suum terminum, et proinde reductive pertinet ad praedicamentum sui termini, ut motus ignis qui est calefactio, ad calorem. Tempus est numerus seu mensura motus, et ideo si motus non est proprie quantitas, nec a fortiori ejus mensura. Locus nihil addit superficiei quam ambit. Oratio, in quantum pluribus syllabis constat, reducitur ad quantitatem multitudinis; in quantum vero syllabae prolatae sunt longae vel breves reducitur ad tempus.

Restat igitur quod sint tantum duae species quantitatis dimensionum proprie dictae: continuum molis et discretum multitudinis, scilicet quantitas continua et numerus. Numerus autem hic sumitur in concreto, id est pro rebus numeratis, et definitur: multitudo mensurata per unum.

3° Praeter proprietates quantitatis supra relatas; extensionem scilicet, impenetrabilitatem, mensurabilitatem et divisibilitatem, tres adhuc pure logicales annumerantur.—Prima est non habere contrarium proprie dictum. Quantitas enim est medium per quod substantia in partes extenditur et fit subjectum ex quo contraria se expellere possunt.—Est igitur de ratione subjecti et sic proprietatem substantiae quae, ut ostendimus, contrarium non habet, participat.—Secunda est non suscipere magis et minus; non quod nequeat crescere vel minui, sed quia minima aequae perfecte est quantitas sicuti et maxima.—Tertia est, quod secundum quantitatem res proprie dicuntur aequales aut inaequales.

Quantum ad coordinationem specierum quantitatis, sumendo solum species proprias et rigorosas, sic ordinatur praedicamentum ejus. In primis, quantitas dimensionum in communi dividitur in quantitatem continuam et discretam, quae alio nomine dicitur numerus; seu in quantitatem molis et quantitatem multitudinis. Quantitas discreta dividitur in varias species numerorum, binarium scilicet, ternarium, etc., quorum quilibet est infimus in sua specie. Quantitas vero continua dividitur in lineam, superficiem et corpus, quarum quaelibet est species infima; nam omnis linea est ejusdem speciei, sicut et omnis su-

perficiens, quamvis possit suscipere triangularem, etc. Neque mirum est quod praedicamentum quantitatis dividatur in paucas species quia diversitas specifica est a forma. Quum ergo quantitas sit admodum materialis, non dividitur multis divisionibus specificis et formalibus (16)

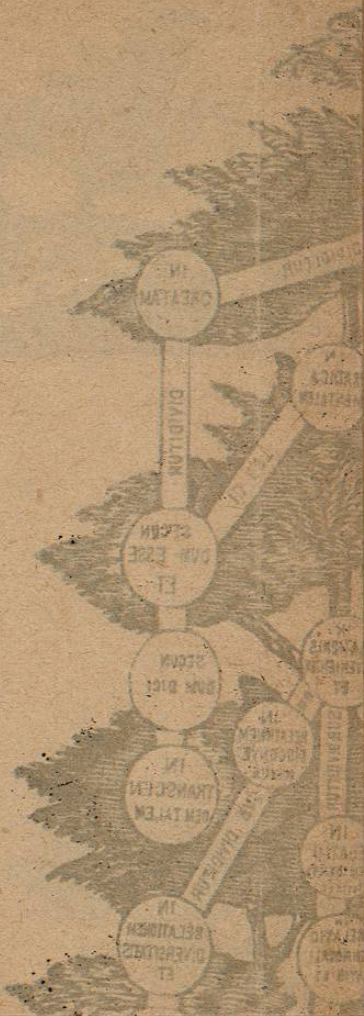
3. DE RELATIONE.

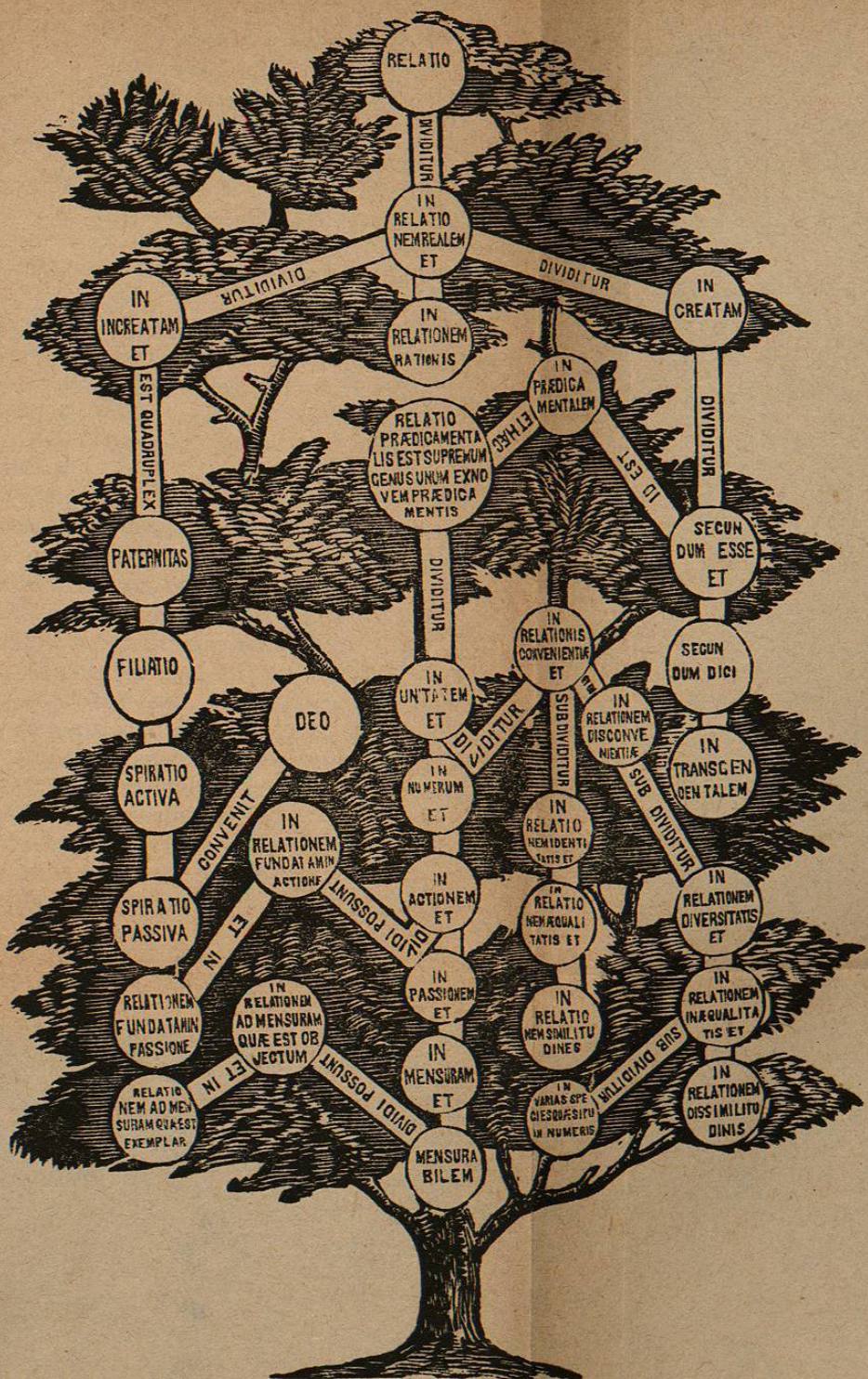
Tertium praedicamentum est relatio, cujus notitia summe necessaria est non modo philosophis, sed etiam theologis, quum nulla ferre sit utriusque scientiae pars in qua de aliquo ente relativo non disputetur. Circa relationem tria quaeruntur. 1° quid sit? 2° quotuplex sit? 3° quas habeat proprietates?

1. Per relationem communissime sumptam intelligitur respectus unius rei ad aliam. Sic intellecta relatio dividitur:

Primo, in realem et rationis. Relatio realis est quando talis ordo et talis respectus invenitur in rebus nemine cogitante; sic effectus ordinatur ad causam, filius ad patrem, scientia ad objectum. Relatio rationis est quando aliquid per rationem solum ordina-

(16) Vide Coudin log. maj. p. 1. disp. 2. q. 3. per totum: et Roselli t. 1. q. 12, n. 2. de quantitate.

RELATIO

DIVIDITUR

IN RELATIO NEM REALEM ET

DIVIDITUR

IN INCREATAM ET

IN CREATAM

IN RELATIONEM RATIONIS

IN PRAEDICA MENTALEM

EST QUADRUPLEX

RELATIO PRAEDICAMENTALIS EST SUPREMUM GENUS UNUM EX NO VEM PRAEDICA MENTIS

SECUNDUM ESSE ET

PATERNITAS

DIVIDITUR

FILIIATO

IN RELATIONIS CONVENTIUM ET

SECUNDUM DICI

DEO

IN UNITATEM ET

IN RELATIONEM DISCONVENTIUM ET

IN TRANSGEN DEN TALEM

SPIRATIO ACTIVA

CONVENIT

IN NUMERUM ET

IN RELATIO NEM IDENTITATIS ET

IN RELATIONEM DIVERSITATIS ET

SPIRATIO PASSIVA

INSUBI POSSUNT

IN ACTIONEM ET

IN RELATIO NEM QUALITATIS ET

IN RELATIONEM INAEQUALITATIS ET

RELATIONEM FUNDATAM IN PASSIONE

ET IN

IN PASSIONEM ET

IN RELATIO NEM SIMILITUDINIS

IN RELATIONEM DISSIMILITUDINIS

RELATIONEM AD MENSURAM QUAE EST OBJECTUM

ET IN

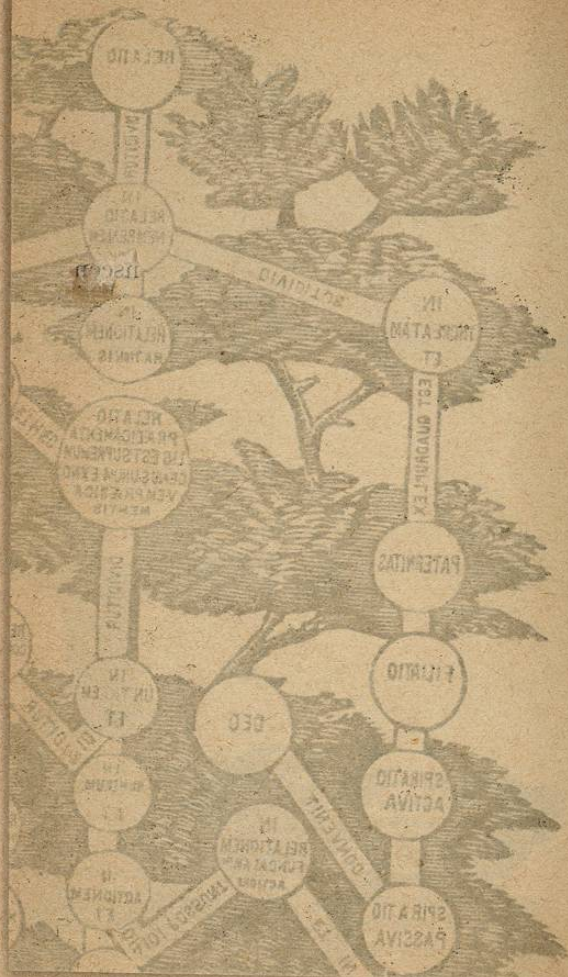
IN MENSURAM ET

IN VARIAS SPECIES RESPECTU IN NUMERIS

RELATIO NEM AD MENSURAM QUAE EST EXEMPLAR

MENSURABILEM

DIVIDITUR

tur ad aliud, ut praedicatum ad subjectum, genus ad species, etc.

Secundo, relatio realis dividitur in transcendentalem et praedicamentalem.

Relatio transcendentalis est entitas absoluta in qua tamen secundo reperitur ordo ad aliquid aliud; sic entitas partis ordinatur ad totum entitas effectus ad causam, entitas animae ad corpus cuius est forma. Transcendentalis dicitur quia naturam relationis transcendit quatenus est aliquid absolutum. Istiusmodi relatio aliter vocatur *secundum dici*, eo quod non sit aliquid pure relativum, et non constituit speciale praedicamentum, nam per omnia praedicamenta, ut ens reale, vagatur.

Relatio praedicamentalis, de qua tantum quaestio est, definitur: accidens reale cuius totum esse est ad aliud se habere, id est quod consistit in puro respectu.—In primis relatio dicitur *accidens*, ut excludantur ab hoc praedicamento divinae relationes, quae non sunt accidentia, nam in Deo nullum est accidens. Additur *reale*, ut excludantur relationes rationis; siquidem solum ens reale ponitur in praedicamento. Aliae vero particulae definitionis excludunt relationes transcendentales, seu *secundum dici*.

Quatuor praecipuae conditiones requiruntur ad relationem praedicamentalem: subjectum reale; fundamentum reale; terminus

realis; distinctio realis inter extrema relationis, id est inter fundamentum et terminum. Subjectum relationis est illud in quo subjectatur relatio, seu quod refertur; fundamentum vero est ratio respiciendi, seu referendi; terminus est id quod respicitur. Sic in relatione paternitatis, homo qui genuit filium est subjectum talis relationis; vis generativa est fundamentum; filius genitus est terminus. Subjectum cum relatione vocatur relativum; et terminus, in quantum vicissim ad subjectum refertur, correlativum.

circa relationem movetur haec acutissima quaestio; utrum realiter fundamentum relationis a relatione distinguatur? Sententiam affirmativam tenet S. Thomas dicens: «In nobis relationes habent esse dependens, quia earum esse est aliud ab esse substantiae, unde habet proprium modum essendi, secundum propriam rationem, sicut et in aliis accidentibus contingit; quia enim omnia accidentia sunt formae quaedam substantiae superadditae et a principiis substantiae causatae, oportet quod eorum esse sit superadditum supra esse substantiae, et ab ipso dependens.» (*Contra gentes*, 1. IV, c. 14.)

Dependet igitur relatio a suo fundamento, sed ab eo realiter distinguitur, nam ut ex definitione constat, totum esse relationis est ad aliud se habere, dum fundamentum est entitas absoluta. Mortuo filio perit respectus pa-

ternitatis, manente tamen entitate fundamenti, scilicet facultate productiva.

Sententiae oppositae sectatores docent entitatem fundamenti duplex munus habere, scilicet absoluti et respectivi; unde pereunte termino, perit, quantum ad exercitium, munus relativi in fundamento, manet vero munus absoluti.

Sed ista positio tribuit creaturis quod est soli Deo proprium. Theologi enim docent cum S. Thoma quod divina essentia, propter sui eminentiam, simul in se comprehendit in una simplici entitate munus absoluti et relativi; unde Pater aeternus per eandem entitatem realem est Deus (quod est aliquid absolutum) et etiam Pater (quod est aliquid relativum). Ergo illa duo munera non possunt adunari in creaturis in una entitate, quia ut fert axioma: «Quae sunt unita in superioribus, sunt divisa in inferioribus.» Ergo entitas relationis differt ab entitate fundamenti.

2. Relationes variantur ut fundamenta sua, nam relatio a fundamento causatur. Tot sunt autem fundamenta relationum (S. Thomas, L V Metaph., lect. 17) quot sunt rationes cur unum ordinetur ad aliud. Atqui tres solum sunt rationes propter quas unum respicit aliud; nam omne quod ordinatur ad aliud, vel ipsum respicit secundum esse, vel secundum operari, vel secundum convenien-

tiam aut disconvenientiam. Si respiciat primo modo tanquam mensuram et regulam sui esse suaeque perfectionis, est fundamentum mensurae et mensurabilis; sic scientia respicit suum objectum, exemplatum suum exemplar, creaturae Deum, et generaliter omne specificatum suum specificativum. Si vero respiciat secundo modo, ut causam vel effectum, erit fundamentum actionis vel passionis; sic filius respicit patrem et generaliter omnis effectus suam causam. Si demum tertio modo respiciat, in quantum convenit vel disconvenit, erit unitas et numerus, seu fundamentum convenientiae et disconvenientiae; sic paries albus respicit alium parietem album ut convenientem, et nigrum ut disconvenientem. Omnis autem convenientia praecipue attenditur secundum tria praedicta: secundum substantiam, et dicitur identitas; secundum quantitatem, et dicitur aequalitas; secundum qualitatem, et dicitur similitudo.—Triplex est igitur genus relationum; mensura et mensurabile, actio et passio, unitas et numerus.

Relatio dividitur adhuc in mutuam et non mutuam. Relatio est mutua quum ordo ex utraque parte est reciprocus, ut inter patrem et filium, et inter duos parietes albos; non mutua est quum ordo non reciprocatur, sed solum se tenet ex parte unius extrin-

ut creatura quidem ordinatur ad Deum, sed Deus non ordinatur ad creaturas.

Relatio mutua subdividitur in relatioem aequiparantiae, et disquiparantiae: aequiparantiae quando in utroque extremo reperitur respectus ejusdem rationis et ejusdem nominis, ut inter duo alba; disquiparantiae, quando in utroque extremo respectus nec est ejusdem speciei, nec ejusdem nominis, ut relatio patris ad filium, et filii ad patrem, quarum una dicitur paternitas, altera filiatio.

Acerrime disputatur in schola de termino relationis mutuae et non mutuae. Alii tenent omnes relationes tam mutuas quam non mutuas terminari ad relativum; alii, ut Scotistae, omnes relationes utriusque generis terminari ad aliquid absolutum sub ratione absoluti. Mediam tenemus viam.

Et primo certum est relationem mutuam terminari formaliter ad aliquid relativum, scilicet ad suum correlativum; v. g. pater terminatur ad filium, non quatenus homo est sed formaliter reduplicative quatenus filius est.

Secundo de relatione non mutua notandum est quod dupliciter aliquid dici potest relativum (S. Thomas L. V. Metaph., lect. 17): subjective et intrinsece; terminative et extrinsece. Relativum intrinsece et subjective est id quod habet in se relationem. Relativum vero extrinsece et terminative est id

quod terminat relationem in alio existentem. Sicut aliquis potest dici dupliciter inimicus: subjective scilicet et intrinsece, quia odio habet aliquem; terminative et extrinsece, quia odio habetur. Hoc posito dicimus quod in relationibus non mutuis terminus est quid relativum terminative et extrinsece, ac proinde absolutum; in hoc enim differt relatio non mutua a mutua, quod in ejus termino nullus sit reciprocus respectus.

Explicata divisione generica relationum, nunc explicandum est unde sumatur unitas specifica et numerica earum.

Unitas specifica relationis desumitur a fundamento simul et termino, seu ex coaptatione fundamenti cum termino; diversitas vero specifica sumitur ex diversitate fundamenti vel termini. Cujuslibet enim rei unitas specifica ab eo desumitur a quo suum habet esse; sed relatio habet suum esse a fundamento simul et a termino; ab utroque igitur unitatem specifica sumit. Quantum ad diversitatem specificam, quum relatio specificetur ex coaptatione fundamenti cum termino, et coaptatio varietur variato alterutro extremo, patet quod variato seu fundamento seu termino variatur relatio. Unitas numerica relationum desumitur ex unitate numerica subjecti; unde in uno subjecto non potest esse duplex relatio solo numero distincta, ut in uno patre duplex paternitas. Relatio e-

nim est accidens, et, ut in metaphisica ostenditur, omne accidens desumit suam unitatem numericam a subjecto.

3. Proprietates relationum quinque numerantur, quarum prima est non habere contrarium; nam relationes non habent inter se contrarietatem sed solum oppositionem relativam per quam non se mutuo destruunt, sicut contraria, sed sese mutuo respiciunt. Secunda est non suscipere magis et minus per se, id est non magis vel minus esse relationes. Tertia est invicem converti; v. g. dominus est servi dominus, et servus est domini servus. Quarta est esse simul natura, id est simul existere: impossibile est enim ut sit servus sine domino, et dominus sine servo. Quinta est esse simul cognitione, nam sese mutuo definiunt et notificant, ut patet. Impossibile est enim cognoscere unum relativum sine alio, ut servum sine domino, et dominum sine servo. Notandum est quod tres ultimæ proprietates solis relativis mutuis videntur proprie convenire.

Quantum ad coordinationem hujus prædicamenti, in primis relatio prædicamentalis est supremum genus, quod dividitur in relationes primi, secundi et tertii generis: id est fundatas in unitate et numero, seu convenientia, et disconvenientia, actione et passione, mensura, et mensurabili. Relatio primi generis dividitur in relationes convenientiæ